

רבי יחזקאל הלוי לווינשטיין זצ"ל

משגיח ישיבת פוניבז'

שיחות שנאמרו בישיבת מיר בגלות שנחא"י

הוצאת מוסד
הדפוס, תשנ"ח

יום ג' י"ח תש"ג, שנחא"י
1234567

נושא בעול

"ומרגיש אני ומכיר בהנהגת הבריאה עכשיו והנהגת המשפט, את כל יסודות ההשגחה. ואפילו אם לא הייתי יודע ומכיר עד עכשיו ביסודות ההשגחה, היה די לי במה שרואים עתה בכדי להכיר את כל יסודות ההשגחה, עד שאפשר למשמש ביד את ההשגחה ויד ה' הנוהגת עכשיו בבריאה".

בענייני רוחניות קשה מאד לייעץ לאדם את הדרך ילך בה. מה שמצינו בספרי המוסר הם רק הכללים המסוגלים להועיל, אבל תחילה יש על האדם בעצמו להכיר ולאבחן מחלתו, וזה אי אפשר לאחר להכיר. ואחר שיכיר האדם מחלתו ידע איך להשתמש בספרי הרפואה - הם דברי חז"ל וספרי המוסר.

וכמו בחכמת הרפואה שספרי הרפואה מגלים רק את הכללים, והרופא צריך להכיר בעצמו את החולה ומחלתו, ורק אחר כך יכול לחשוב להתאים לו את הרפואה - כל שכן בענייני הרוחניות, אלא שבזה האדם עצמו הוא היחיד שיכול להכיר היטב את מחלתו.

אמרו חז"ל: "טוב שברופאים לגיהנם" (קידושין פב, א). וביאר רש"י משום שהרבה פעמים הם ממיתים ומזיקים יותר מאשר מועילים, וכל זה הוא בגלל שלא אבחנו נכון את המחלה. מעתה יש לנו ללמוד קל וחומר, ומה בענייני הגשמיות שכל אבריו של אדם, גידיו ועצמותיו, מוכרים וידועים הם - אף על פי כן קשה לרופא להכיר המחלה באופן ברור, כל שכן בענייני הרוחניות שהידיעה שיש לנו בכוחות הנפש המצויים אצל האדם עד אין שיעור היא כה קלושה, קשה מאד להכיר באופן הנכון את המחלה ולייעץ הרפואה המסוגלת לה.

* נעתקו ממחברת תלמידו רבי צבי כהנא [גרופקא] זצ"ל ראש ישיבת "הרי יהודה" מושב בית מאיר.

* נתקבל מאת חתנו רבי שלום קרלינסקי שליט"א.

אמרו חז"ל: "טובה ציפורן של ראשונים מכרסן של אחרונים" (יומא ט, ב). וביארנו בזה, שכל המחלות הרוחניות של הראשונים היו ב"ציפורן" - בחיצוניות, לכן יכלו לדעת באופן ברור את המחלה, שהרי ברובד החיצוני אין ערבוב של כוחות רבים כל כך, וממילא אין בזה כל כך סכנה, והרפואה ברורה יותר. וזהו "ראשונים שנתגלה עוונם" לפיכך "נתגלה קיצם". אבל אחרונים שכל המחלות נמצאים אצלם ב"כרס" - ברובד הפנימי, אי אפשר להכיר את המחלה, ועוד שהרי כמה וכמה מחלות וכוחות נקשרים במחלה אחת, ואי אפשר להכיר את הרפואה שתועיל באופן מוחלט ולא תזיק לכולם, שלפעמים מה שהוא רפואה למחלה אחת קשה למחלה השניה. וזה הביאור "לא נתגלה עוונם", ולכן "לא נתגלה קיצם".

ומעתה, אם בדור של בית שני אמרו חז"ל שאי אפשר להכיר את מהלך כל כוחות הנפש, וממילא את המחלה והרפואה המסוגלת לה, אנו שמרוחקים הרבה מהם לאין ערוך - על אחת כמה וכמה שאין לנו להכיר ולידע על נכון את המחלות הרוחניות והרפואות המסוגלות להן. ולכן, הדרך היא שצריך כל אחד במידת האפשר לראות המחלות והרפואות הנמצאים בו, וצריך להיות כמו רופא על עצמו.

במצב בו אנו נמצאים בימים אלו קשה מאד לדעת מהו המבט הנכון שצריכים אנו להסתכל על הנעשה בעולם ועל עצמינו. אנו שומעים ידיעות רעות וצרות רח"ל על אחינו בני ישראל, ובמצב זה אין לנו לחשות שהרי מצינו שהקב"ה תובע מעשו: "מחמס אחיך יעקב תכסך בושה" (עובדיה א) - ראית השונאים שצרו על ירושלים והחריבו המקדש ולא באת לעזרה, ומחמת זה מעלה עליו הכתוב כאילו הוא החריב. מי שבכוחו לראות איך מחריבים ולעמוד מן הצד בלא לעזור - בכוחו גם להחריב, שכלל גדול הוא "שתיקה כהודאה". ומה שעשו עצמו לא החריב, הוא מפני שיש בו איזה כוחות שמנעו אותו מזה אך לא מפני שאינו מסוגל לזה.

כן מצינו באבות: "שאלמלא מוראה של מלכות איש את רעהו חיים בלעוהו" (אבות פ"ג מ"ב). היינו שבכח האדם לבלוע את רעהו, ומה שאינו בולע הוא משום כח אחר המעכב בעדו. אם בושה, או פחד המלכות. באותה המדה, מי שיכול לראות רוצח שהורג את הנפש, ומניחו ומקבל זאת בנפשו וכמעט שאין נוגע לו, הרי הוא כמו רוצח ממש, ואף שהוא עצמו לא רצח זה רק מחמת סיבות המעכבות בעדו.

וכיון שהכתוב תובע זאת מאדום, איך לא נתבע זאת מעצמינו?? ואף אם נחשוב כי אין בכוחנו לעזור לאחינו - עדיין ישנה עצה של "נושא בעול" והשתתפות בצער, שזה ודאי מיקל על המצטער.

אלא שבאמת אי אפשר לנו לפסוק באופן ברור באיזה מהלך יש לנו לנהוג בזמן זה, שהרי לשאת בעול באופן מושלם - לחשוב על כל הצער שלהם, לרדת לעומקו ולסבול עמם - באמת זה מסוכן הרבה בשבילנו, כי ממחשבות כאלו נופל האדם

לעצבות, ופשוט הוא שכבר יצא שכרו בהפסדו, שהרי עצבות הוא ענין מטריד הגוזל הרבה מהעבודה. עוד יוכל להגרם מכך שיבטל האדם מלימודו, ועוד טרדות. כמו כן אם יסבול עם אחינו שבאשכנז [גרמניה] שהם מסוכנים בגשמיות, ולא יסבול ויצטער עם אחינו שברוסיה שהם מסוכנים ברוחניות - גם זו אינה דרך נכונה, שהלא אמרו חז"ל: "גדול המחטיאו יותר מן ההורגו" (במדבר רבה כא, ד). וצריכים אנו אם כן לסבול עם שניהם. ואיך יוכל האדם לסבול כל כך עמם ולא להגיע לעצבות??

וכן אם תצא מהנשיאה בעול הצער עמם איזו התאוננות על המצב - אין זה טוב. וכמו שמצינו בחז"ל (ילקוט שמעוני דברים פ"ב רמז תת"ח) טענה על הבבלים שכשנחממים אבלים אומרים "מאי אית למעבד", ומשמע שאם היו יכולים למנוע האבל היו עושים. והרי זה כמו שאומרים שמשפט ה' אינו טוב ואם היה אפשר למנועו היה צריך לעשות כן, ואין זו הדרך.

אלא שאף על פי כן צריכים להצטער על צערם ולבקש ישועה עבורם. וזו עבודה קשה מהאדם, מצד אחד להכיר שהמשפט כולו טוב, ומצד שני לעמוד ולהתפלל לה' שיושיעם מתוך הצרה.

אמר החכם

ובפרט שאפשר, בוודאי כן הוא, שהנהגת הבריאה עכשיו וכל המשפט הסובב עתה בבריאה הוא חלק מהתכלית, וכהמשך למה שהתחיל ביציאת מצרים וקריעת ים סוף וכל מהלך המדבר.

ובאמת רואים אנו כי אחר כל טמטום הלב והחושך שאנו שרויים בו עד שכמעט איבדנו את כל ההרגשים, אף על פי כן מי ששם לבו מכיר ומרגיש בניסים הנעשים ורואה יד ה' המנהיג את הבריאה, שהרי מי העלה על דעתו בתחילה שהמצב יגיע לאן שהגיע.

ומרגיש אני ומכיר בהנהגת הבריאה עכשיו והנהגת המשפט את כל יסודות ההשגחה. ואפילו אם לא הייתי יודע ומכיר עד עכשיו ביסודות ההשגחה, היה די לי במה שרואים עתה בכדי להכיר את כל יסודות ההשגחה עד שאפשר למשמש ביד את ההשגחה ויד ה' הנוהגת עכשיו בבריאה. וכל שכן הוא שאם לרגע אחד היה מוסר ההסתר פנים והיינו רואים איזה ניצוץ של אור - בוודאי היינו רואים את יד ההשגחה וכל הניסים שנעשו.

ומי שאינו רואה כל הניסים ואין לו לב להכיר ולפרר לפירוים את כל הניסים והמעשים שרואה, לא די שלא יקבל תועלת בזמן זה, אלא אדרבה יזק הוא הרבה. וזאת משום שלכאורה נראה כי משפט אחד לכל - לרשעים ולצדיקים, ומי שלא ישים לבו ייראה לו כאילו לית דין ולית דיין.

איתא בחגיגה: "רבי יוחנן כי מטי להאי קרא בכי והיה כי תמצאן אתו רעות רבות וצרות, עבד שרבו ממציא לו רעות וצרות תקנה יש לו" (ה, א). ויתכן לבאר בסיבת

הבכי, כי כשרואים צרות שהם צרות זו לזו וסותרות זו את זו, נראה לכאורה שהם בלי משפט ובלי דין. וכן יש שם קודם לכן: "רב יוסף כי מטי להאי קרא בכי ויש נספה בלא משפט" (ד, ב). היינו שהרואה ענין הנראה על פניו שהוא בלא משפט, בלי ההתבוננות הנדרשת, חושב שאין דין ואין משפט, וככל שרואה יותר נעשה לו המצב קשה יותר ויותר, שרואה אדם רשע ושפל שנעשה מלך ועושה עם צדיקים מה שלבו חפץ. ומי שהולך במחשבה זו, לא די שאינו מצליח ואינו רואה יד ה', עוד נאבד מן העולם.

אבל המתבונן בלבו ומבין כל המקרים ובונה יסוד מכל מה שרואה להבין עד היכן מידת המשפט מגעת, מבין שמידת המשפט גופא מגעת עד למצב הנראה כי יש נספה בלא משפט, וכל זה גופא הוא מענין וכח המשפט. וכן כשרואה רשע מולך ועושה בצדיק ככל העולה על רוחו, ככל שמתבונן יותר רואה עד היכן מידת המשפט מגעת, וזה גופא הן נוראותיו, אזי הוא מצליח.

נמצא שנים רואים כאחד, זה אומלל בראייתו וזה מצליח, והכל משום דזה נתן בלבו להתבונן ויש לו ידיעה והבנה במוסר, ומהכל הוא רואה יד ה', ואילו השני אין לו הבנה במוסר, ואף על פי שיש בידו תורה - ערום הוא כמו שנולד ולא יצליח כלום.

עוד שם בגמרא: "מי איכא דאזיל בלא זמניה - אין, כי הא דרב ביבי בר אבבי הוה שכיח גביה מלאך המות. אמר ליה לשלוחיה: זיל אייתי לי מרים מגדלא שיער נשיא. אזל אייתי ליה מרים מגדלא דרדקי. אמר ליה: אנא מרים מגדלא שיער נשיא אמרי לך [מכאן רואים כמה גדול הענין לקרא לאדם בשם אביו - בן פלוני] אמר ליה: אי הכי אהדרה, אמר ליה: הואיל ואייתיתיה ליהוי למנינא. אלא היכי יכלת לה? הות נקיטא מתארא בידה, והות קא שגרא ומחריא תנורא. שקלתא ואנחתא אגבה דכרעה, קדחא ואיתרע מזלה, ואייתיתיה. אמר ליה רב ביבי בר אבבי: אית לכו רשותא למיעבד הכי? אמר ליה: ולא כתיב ויש נספה בלא משפט? אמר ליה: והכתיב דור הלך ודור בא, אמר: דרעינא להו אנא עד דמלו להו לדרא, והדר משלימנא ליה לדומה. אמר ליה: סוף סוף, שניה מאי עבדת? אמר: אי איכא צורבא מרבנן דמעביר במיליה מוסיפנא להו ליה, והויא חלופיה." (ה)

(ה) רש"י (חגיגה ד, ב - ה, א): אמר ליה - מלאך לשלוחו. אייתי לי מרים מגדלא נשיא - הרוג את מרים המקלעת שיער הנשים. היכי יכלת לה - מאחר שלא הגיע זמנה. הות נקיטא מתארא בידה - היתה אוחזת בידה האוד של תנור, שקורין פרגון. וקא מחריא תנורא - מכבדת את התנור. אותיבתיה אגבה דכרעה - הושיבתו על גב רגלה, ונכות והורע מזלה. דרעינא להו אנא - איני מוסרן לשומר המתים ששמו דומה, אלא מתגלגלין עמי ושטין בעולם עד שיתמלאו שנותיו, והוא קרוי דור. דמעביר במיליה - מעביר על מדותיו.

רואים אנו מכאן שמי שמת בלא זמנו השנים שלו אינן הולכות לאיבוד, ומי שהוא צורבא מרבנן, ומעביר על מדותיו יכול להשיגן ולזכות בהן.

מעתה בזמן הזה שהמשפט כל כך נורא, בוודאי יש הרבה שמתים בלא עיתם וכל כך הרבה שנים אפשר לזכות מי שיהיה ראוי לכך ... [כאן חסר קצת בכת"י] ובוודאי שאין להתאונן על המצב, גם יש להתפלל שיחדלו הצרות ובוודאי שזו עבודה קשה שקשה לכוון בה הכוונה הרצויה.

ובאמת מצינו משמעות בחז"ל באבות העולם [ולולי כן לא היינו יכולים לומר כן] שעשו מעשה ולא כווננו בו לכוונה הרצויה. איתא בבראשית רבה (פרשה פה א) "ויהי בעת ההיא, רבי שמואל בר נחמן פתח: כי אנכי ידעתי את המחשבות, שבטים היו עסוקין במכירתו של יוסף, ויוסף היה עסוק בשקו ובתעניתו, ראובן היה עסוק בשקו ובתעניתו, ויעקב היה עסוק בשקו ובתעניתו, ויהודה היה עסוק ליקח לו אשה, והקב"ה היה עוסק בורא אורו של מלך המשיח"

הרי לנו כי כל אחד היתה לו הנהגה לפי חשבונותיו שצריך לעשות בעת הזו, וגילתה התורה שלא כווננו בהנהגתם היטב אל התכלית, דהקב"ה היה עוסק לקיים בעת הזו "ועבדום ועינו אותם" וכבר חישב את הקץ מיצחק אבינו, ועכשיו היתה ההשגחה אורגת את השלשלת של הירידה למצרים והמלכת יוסף ואת כל גאולת מצרים, כדי שלא ישארו שם ישראל עבדים. כל הסיבות שיש בזה היו כולם כטבעות של השלשלת הגדולה של יציאת מצרים וכל הגאולה. אבל השבטים לא כווננו בכל זה, וכל אחד עסק בדברים אחרים, זה בשקו ותעניתו, זה במכירה וזה בלישא אשה, ולא כווננו לתכלית שבה עסק הקב"ה - בריאת אורו של משיח.

רואים אנו כמה קשה לכוון לנקודה הרצויה ושלא לנטות מן הדרך. בפרט אנו שרחוקים הרבה מן האמת ונתונים בחושך כל כך גדול, בוודאי צריכים לרחמים גדולים בכדי לכוון היטב לנקודת האמת.

ועכ"פ צריכים אנו להתחזק במדות טובות וחסד, שזוהי העצה שיעצונו חז"ל כדאיתא בסנהדרין (צח, ב) "שאלו תלמידיו את רבי אלעזר: מה יעשה אדם וינצל מחבלו של משיח - יעסוק בתורה ובגמילות חסדים". ובאמת היה מן הראוי לתקן תענית, אלא שזה אין בכוחנו, על כל פנים צריכים אנו להתחזק בתורה וחסד.

יום ג' שמות תש"ג, שנחאיי

אוצר החכמה

התבוננות בכח היצר והזהירות ממנו

1234567

1234567

[דיבר אודות מעשה שהיה בבחור אחד שגנב זמן רב אצל רבים מהישיבה ובסוף תפסוהו בגניבה, וכמאמר "סוף גנב לתליה". הודה בכל הגניבות שהיו כל הזמן שהוא גנבם, והכל נתפעלו מהענין, והכל היו חפצים לראותו מי הוא ואיך נראה. תיכף דיבר המשגיח אודות זה העניין].

☆

שלמה המלך אומר במשלי: "אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה אז תבין יראת ה' ודעת אלקים תמצא" (ב, ד-ה). הביאור בזה, שאם יהיו עניני היראה אצל האדם כמו עניני המסחר שמרגיש בהם ענין מעניני עצמיותו, וכן יהיו אצלו עניני העולם הבא - אז יבין, ואם לאו - לא יבין.

עכשיו נראה כמה רחוקים אנו ממרכז התורה, וכמה אין עניני היראה נחשבים עצם מעצמותינו ומחיותינו.

באמת מן המעשה שהיה אין להתפעל, כי לא ראינו בזה כל חדש, שהרי כמה וכמה לאווין עוברים בני אדם כמעשים שבכל יום ואין אנו מתפעלים, ומאי נפקא מינה בין לאו של "לא תגנוב" ללאו אחר, והרי הכל תורה אחת.

וביותר, שאפילו לאו של גזלה אנו רואים בכל יום, שהלא הנהגתנו בהשתמשות בספרים של אחרים ללא רשות היא ממש הנהגה של גזל. איזה חידוש אם כן רואים אנו בהמעשה שהיה? ועוד שהרי אפשר שהוא גנב למלאות רעבון נפשו, ואפשר שאסור לביישו. וכן הפסוק אומר: "לא יבוזו לגנב כי יגנוב למלא נפשו כי ירעב", ואין כלל להתפעל ממה שהיה רעב ללחם וגנב (משלי ו, ל).

אלא שאם היו אצלנו עניני היראה כמו החנות אצל החנווני וכענין מסחר אצל האדם, היה צריך לצאת מזה ענין אחר לגמרי. וזאת משום שהרי בעניני העוה"ז אנו רואים שאם חנווני רואה שלשכנו שיש חנות כמוהו, יש רווח גדול, מיד רוצה לראות מפני אלו סיבות בא לו הרווח, ומשתדל בעצמו להשיג סיבות אלו. ואם רואה להיפך, שקבל החנווני איזה עונש וקנסוהו לשלם איזה סכום, מיד בא לראות על מה ענשו אותו, אולי על איזו סחורה אסורה, ומיד משתדל לתקן אצלו הכל.

וכך צריך שיהיו אצלנו עניני העולם הבא, ובבחינת "אם תבקשנה ככסף". וממילא אם ראינו אדם כמונו, שיש לו יצר כמו שלנו, וכמו מסחר אחד לכולנו, והיצר הצליח להפילו, במצב כזה צריך כל אחד ואחד להתבונן בעצמו האם אינו במצב שיכול היצר להפילו. ובפרט שאין אנו נקיים מעוון הגזל, וכמו שכתב המסילת ישרים שאדם הזהיר

לגמרי בעניני גניבה וגזלה, כבר הגיע למדרגה גדולה. ואף שאין אנו גנבים ממש, שאין אנו גונבים מכיס חברנו, זה אינו מפני שאין לנו כח של גניבה, דהרי בגניבות קטנות שאנו מורגלים איננו נזהרים לגמרי. ואם כן מה שאין אנו לוקחים מכיס חברינו הוא מחמת הבושה או כוחות אחרים המעכבים בזה.

ואפשר שבמי שנתגבר על הבושה יש יותר גדלות, אחר שעשה מה שלפי חשבונו צריך לעשות והתגבר על מחסום הבושה. וכבר ביארנו במקום אחר המאמר "טובה ציפורן של ראשונים מכרסם של אחרונים" - שהראשונים עשו כל מה שהיה לפי חשבונם לעשות, ולא עמדו בשביל איזה כח מעכב כמו בושה וכיוצא בזה, לפיכך נשתבחו בזה, לפי שהיו להם הכוחות גם בהטוב להתגבר על כל המעכבים. ואילו אנו, כיון שלולא הבושה היינו גונבים אף מכיסו של חברינו, וכמו שמוכיחה המציאות שאין אנו נזהרים מגזילות קטנות, מה שאין אנו גונבים מכיס מחמת הבושה - אין זו גדלות. ואדרבה, אפשר למצוא את הגדלות בגנב, שכאשר לפי חשבונו היה צריך לגנוב - כיון שהיה צריך לחם או דבר אחר, לא נמנע מחמת הבושה שתהיה לו. וממילא ייתכן שאותו גנב אם לפי חשבונו יצטרך לעשות מעשים טובים, לא ימנע מחמת בושה וכדומה, ואם כן אין אנו בגדלות יותר ממנו.

וממילא, אם היו אצלנו עניני העולם הבא כעניני מסחר של העולם הזה הרבה היה לנו ללמוד ממעשה זה.

ובאמת במעשה זה אין אנו רואים את כל כח היצר, שהרי מה הרוויח שהכשיל איזה בחור שאינו בן תורה ואינו צדיק וחסיד. ומצינו שכוחו גדול הרבה מאד עד שיכול להכשיל צדיקים וחסידים גדולים מאד. כמה יש לנו אם כן לעשות תחבולות לברוח ממנו.

מצינו כשעלו עם עזרא לארץ ישראל התפללו (נחמיה ט): "ויצעקו אל ה' אלקים בקול גדול" ואמרו חז"ל במס' יומא (סט, ב) מה נתפללו: "אמר רב ואיתימא רבי יוחנן: בייא, בייא! היינו האי דאחרביה למקדשא, וקליה להיכליה, וקטלינהו לכולהו צדיקי, ואגלינהו לישראל מארעהון, ועדיין מרקד בינן. כלום יהבתיה לן אלא לקבולי ביה אגרא - לא איהו בעינן. ולא אגריה בעינן. נפל להו פיתקא מרקיעא, דהוה כתב בה אמת". ופירש רש"י שם: "אני מסכים עמכם יפה בקשתם".

רואים אנו עד היכן כוחו של היצר גדול, שאנשי כנסת הגדולה בקשו לרחקו לגמרי אחר שראו כוחו הגדול שהחריב הבית שזה היה כל חיותנו, והרג צדיקים וחסידים, ועדיין מרקד בינינו ואינו שבע. ופחדו מאד, ובקשו לרחקו לגמרי, והסכימו עמהם מן השמים.

ואע"פ שאין זו הדרך, שהרי התכלית היא להלחם תמיד עם היצר, אף על פי כן כיון שהגיעו למדרגה שהכירו בו שהוא מסוכן הרבה ופחדו ממנו, היתה להם הרשות

לבקש התרחקות ממנו. משום דהדרך שלא לפגשו בדרך אחד היא על ידי ההתרחקות ממנו בדרכים הרבה.

עוד מצינו בגמ' באב"י שראה אחד הולך בדרך עם אשת איש ולא נכשל בה. הצטער מאד, ואמר שהוא לא היה כובש את יצרו. ואמרו שם שאין זו פליאה, שהרי "כל הגדול מחברו יצרו גדול הימנו" (סוכה נב, ב). הרי לנו כמה כוחו של היצר גדול אל מול צדיקים וחסידים יותר מאל מול האנשים הפשוטים.

עוד מצינו בחז"ל: "כל הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין" (ברכות סג, א). ולכאורה מה שייכות יש לזה שרואה אל העבירה עד שצריך לקבל על עצמו ענין נזירות, שהוא ענין של קדושה וחסידות?

אלא דידעו חז"ל, כיון שרואה אדם עד היכן מגיע כוחו של היצר שיש בידו להכשיל באיסור אשת איש החמור, ואותו היצר אחד הוא לכולנו, בוודאי שצריך להמלט ממנו ולהתרחק אל הקיצוניות השניה, אל חסידות ונזירות.

כן נהגו גדולים ואנשי מעשה. כשראו איזה מכשול אצל אחר, פחדו מיד ובאו לבדוק ביצרם שלהם, ועוד עשו קל וחומר, שהרי ידעו את כח היצר שהצליח להחריב הבית ולהרוג כמה וכמה צדיקים וחסידים, וקל וחומר באנשים חלופים וקטנים כמונו. וכן מצינו חשבונות כאלו בעניני העולם הזה, שאם רואים מישהו שהיה ליבו חזק ואף על פי כן מת ממחלה מסוימת, קל וחומר אני שאיני חזק כמוהו, כמה עלי להזהר ממחלה זו. וכן רואים אנו באם שיש לה בן יחיד, כשרואה איזה מקרה שהיה בעיר, כבר היא מפחדת שיארע כן לבנה. כך צריך להיות גם בעניני העולם הבא, אם רואים אנו צדיקים וחסידים שנכשלו, קל וחומר אנו הפחותים והחלשים שיכולים להיכשל, וכמה צריכים להיזהר.

עיקר עבודתו של היצר הוא במקום קדוש יותר ששם הרווח שלו הרבה יותר, זו הסיבה שלא מצינו יצר באומות העולם באותה המדה שיש בכלל ישראל. וכן לא מצינו יצר באלו שאינם בני תורה כמו באלו שהם בני תורה. וכן הוא בפרטות וכמו שאמרו חז"ל: "כל הגדול מחברו יצרו גדול הימנו", והוא משום שבמקום הקודש הרווח שלו גדול יותר.

והנה זה בוודאי אמת היסוד שקבלנו ושמענו ממנו תמיד בקלם, וכן המשגיח זצ"ל היה מדבר מזה תמיד, שכל חטאי הראשונים שמצינו בתורה אינם לפי הבנתינו, ואין לנו כלל מושג בחטאי הראשונים. רק התורה שהיא השלמות המוחלטת הרגישה בזה איזה חטא כלשהו ומגדלת אותו הרבה, כי בזמן שמחשבים בעניני השלמות, ודאי שחסרון כלשהו ואפילו באיזה הרגש כבר הוא נורא ואיום. וכמו שמצינו בחטאו של ראובן שבאמת היה מעשה צדקות וחסידות, שהרי עשה המעשה בשביל כבוד אמו ולא היה בזה חטא כלל, וכמו שאמרו חז"ל: "כל האומר ראובן חטא אינו אלא טועה" (שבת

נה, ב), ואף על פי כן מצינו שיעקב אבינו תבע הימנו הרבה ואיבד בשביל זה הכהונה והמלכות. וכמו שמפורש בפסוק שיעקב הרגיש בראובן איזה כח של פחז כמים שאנו אין לנו מושג כלל להשיגו רק התורה קראתו בשם חטא. ועל דרך זה יש לנו לילך ולהבין בכל חטאי הראשונים. ואמר המשגיח, כי אם איזה גדול היה עושה חיבור שכולו רק בכדי לברר דקות בחטא אצל הראשונים כמה גדול היה שכרו.

וביאור זה הוא אמת ומספיק, אלא שלפי דברינו אם היו אצל האדם עניני היראה ועניני העולם הבא כמו עניני העולם הזה, בוודאי לא היה מזיקו כלל העיון בחטאי הראשונים, ואדרבה היתה לו מזה הרבה תועלת. עוד לא שמענו בעניני העולם הזה, סוחר שיכול להשיג כמו סוחר הגדול ואומר איזו שייכות יש לי עמו, אלא כל אחד אומר גם אני ראוי להיות סוחר גדול, וכל מה שעושה הגדול עושה גם הקטן כפי יכולתו. כן צריך להיות גם בעניני העולם הבא שלא יהיה מול האדם כלום אלא להרחיב מסחרו ולהגיע למדרגת הראשונים. ואם רואה איזה חטא אצל גדולים עושה מיד קל וחומר - כיון שכך גדול כוחו של היצר שאפילו גדולים הפיל, כל שכן אני הקטן, ומיד עושה שמירות לזה.

עניין נוסף בכוחו של היצר יש לנו לראות במדרש הקשה (זוהר וישב דף קפה עמוד א) שהקשה, אחר שכוונת ראובן היתה להציל את יוסף ולהשיבו לאביו, למה אמר לזרוק אותו לבור שהיו בו נחשים ועקרבים. ותירץ, שאמר ראובן מוטב שיפול לידי חיות רעות ואל יפול בידי אדם, שאם יפול לידי חיות אפשר שיינצל בזכות אבות או בזכות עצמו, אבל מידי אדם קשה מאד להנצל.

רואים אנו מכאן יסוד גדול בכוחות האדם, שכיון שניתנה לו בחירה כבר אין בנקל להנצל ממנו ואף זכות אבות אפשר שלא תועיל, לעומת בעלי חיים שאין להם בחירה שאפשר שתועיל זכות להינצל מהם - כל זה הוא מכח היצר שבאדם.

עוד אמר, שאם יפול בידי החיות אפשר שיישארו ממנו איזה עצמות ויוכל להביאם לאביו, ואילו אם יפול בידי אחיו אפילו עצם לא יניחו ויבלעוהו כולו. ומה מאד מתאימים הדברים למה שאמרו חז"ל "איש את רעהו חיים בלעוהו" - מה שלא מצינו בחיות רעות.

רואים אנו עד כמה גדול כוחו של היצר עד שאפילו מה שנגד טבעו של אדם כופהו לעשות, שהלא לבלוע את רעהו אין זה בטבעו כלל, ואין זה נמצא אפילו בטבע החיות, ואף על פי כן היצר כופהו לעשות, כל שכן על מה שבטבעו, בוודאי שולט היצר וצריכים תחבולות רבות כדי להנצל ממנו.

כן מצינו במשה רבינו שהשליכתו אמו ליאור בתוך התיבה במטרה להצילו. ולכאורה איזו הצלה היא. והלא המים יכולים היו להשליכו מהתיבה. ואפילו אם נאמר דהיה

זה בין הסוף, מקום שאין המים יכולים לנשאו, מאין יהיה לו אוויר לחיות, והלא היא סגרה את התיבה מארבע רוחות בחמר ובזפת?

אלא דזה היסוד שאמרה - מוטב שיישאר בים ללא אויר וללא אוכל, ויהיה בסכנה גדולה, ואל יפול בידי אדם. ידעה אמו שהוא עתיד להיות מושיע ישראל, וחשבה, שמהסכנות שמצד הטבע אפשר לו להינצל, אבל אם ייפול בידי אדם כבר הוא מסוכן הרבה אחר שיש לאדם בחירה ויצר. הרי לנו כמה גדול כוחו של היצר, ומזה נלמד כמה יש להזהר הימנו.

אוצר החכמה
1234567

יום ה' בשלח תש"ג, שנחאיי

כח הציור

1234567

...המשגיח צייר בזה ציורים מהשעבוד ואחר כך ביאת משה רבינו לפרעה ואחר כך המכות ויציאתם משם, והרעש שהיה ביציאתם ואחר כך קריעת ים סוף והשנים עשר רכים שנעשו. הרגשתי כאילו אני נמצא בים בתוך הדרכים. (מתוך המחברת)"

מחסדי השי"ת שהטביע באדם את כח הדמיון שכל מה שרואה נקבע בדמיונו, וכשחפץ - יכול לשומו לנגד עיניו. יש בזה כח של ראייה שכלית, והיא ראייה שאין בה הבדל בין העבר לעתיד ואין לה שייכות עם הזמן. וככל ששכל האדם יותר חי ופחות בהמי, יכול הוא לצייר בעיני רוחו ושכלו את העבר כמו ההווה ממש. וזה הביאור במה שמצינו לאחר מתן תורה שתובעת התורה מן האדם: "מי יתן והיה לבבם זה ליראה אותי כל הימים" (דברים ה כו). ולכאורה איך יתכן כן, והלא היראה בשעת מתן תורה היתה כל כך גדולה, וכמובא בפסוק "וירא כל העם וינועו ויעמדו מרחוק" ואיתא בחז"ל (ילקוט שמעוני יתרו רמז ש) שהיו ישראל נרתעין לאחוריהן שנים עשר מיל, ועדיין אמרו אל משה "דבר אתה עמנו ונשמעה ואל ידבר עמנו אלוקים פן נמות", כל כך גדולה היתה היראה. ומעתה יקשה איך אפשר במציאות להגיע ליראה זו ולהיות בכזה מצב "כל הימים"? ואם התורה תובעת, בהכרח שיש כן בכח האדם.

והביאור הוא, שזה הכח של הראייה השכלית שיש ביד האדם שיכול הוא לצייר בעיני רוחו אף דברים מן העבר, וככל שהשכל יותר חי ופחות גשמי, יכול הוא לראות יותר ולצייר את כל המעמד הגדול של מעמד הר סיני, ולהגיע על ידי זה אל אותה היראה.

וכן יכול כל אחד על זו הדרך לצייר בעצמו את העבר שלו איך היה נראה בקטנותו, ואיך יהיה כשיזקין וייחלש כוחו עד שיסע אל עולם אחר לגמרי. אלא שעד כאן יש בכוחו לצייר, אבל מעניני העולם הבא כבר אין האדם יכול לצייר, שאין לנו מושגים בהנאות ובעונשים של העוה"ב, והדמיון אינו יכול לצייר ממה שלא ראה כמותו מעולם.

וכן בכוזרי (מאמר ה) אומר שכן היא הנהגת החסיד - כל כוחותיו שוקטות, ובזמן שהוא צריך לאיזה דמיון, אזי הוא מעוררו ומצייר לו הציורים שחפץ, והוא מעמיד שומר לשמור שכלו שלא יתערבו בו עוד מחשבות וכו'. רואים אנו שכן הוא מהלך החסיד. שמשמש בדמיונו להראות לו ציורים.

ובאמת יכול האדם לראות בכח הציור את כל שעבוד מצרים ואת כל מהלך היציאה, דהכל ענין אחד הוא כמו מה שאנו משיגים בו. ואף שיתכן שהיו חזקים או גדולים ממה שרואה בדמיון, אבל על כל פנים יש לדמיון ציור באנשים כאלו. ומי ששכלו חי אצלו יכול לראות את כל מעמד קריעת ים סוף, איך שנבקע הים ונעשו י"ב דרכים, ומימינם ומשמאלם מקיפים אותם כתלים של מים כמו חומה, וכן כל הציורים בעבודת הפרך שלהם, ואיך משה מגיע ומבשרם הבשורה שהיה דבר ה' לגאלם והשמחה שנעשתה אז אצלם, וכן בואם אל הארץ וכו'.

[והוסיף הכותב: המשגיח צייר בזה ציורים מהשעבוד ואחר כך ביאת משה רבינו לפרעה ואחר כך המכות ויציאתם משם והרעש שהיה ביציאתם ואחר כך קריעת ים סוף והשנים עשר דרכים שנעשו, הרגשתי כאילו אני נמצא בים בתוך הדרכים].

אברהם

אברהם

1234567

1234567

ליל הושענא רבה תש"ד, שנחאיי

הושענא רבה

אחד המפסידים הגדולים ביותר שיכולים להיות לאדם הוא חיסרון ידיעה. כלל ישראל יודעים כי בראש השנה כל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון, ומכינים עצמם על ידי שחוזרים בתשובה ומקבלים מלכותו, שכל זה הם עצות לזכות בדין. לעומת זאת אומות העולם אינם יודעים מזה כלל, ולמרות שבראש השנה נפקדים ונגזר דינם מי יחיה ומי ימות וכו' וכמו שאומרים בתפילה "מי לא נפקד כהיום הזה כי זכר כל היצורים לפניך בא" - אין להם ידיעה בזה, ואינם פועלים כלל להתכונן ולמצוא עצות ומזור כדי לזכות במשפט. כמה גודל ההפסד הבא להם מחיסרון ידיעה זו.

זה מכבר ידענו שהושענא רבה הוא כמו יום הכיפורים. הסבא מקלם היה אומר שהחילוק בין יום הכיפורים להושענא רבה הוא רק בזה שיום הכיפורים אסור באכילה ושתיה, והושענא רבה מותר. ואמנם בידיעה זו היינו מורגלים, אבל שאלו העשרה ימים שבין יום הכיפורים להושענא רבה הינם בגדר עשרת ימי תשובה - לזה התעוררתי עכשיו. עשרת ימי תשובה הם ימים שהאדם נבחן בהם לפני חיתום הדין. כן הוא ממש בעשרת הימים שבין יום הכיפורים להושענא רבה - לפני מסירת הפתקים לשלוחים המבצעים את גזר הדין, נבחן האדם אם הוא עומד בקבלותיו שקבל על עצמו בר"ה ויום הכיפורים.

עבודה מיוחדת שמצינו בימים אלו שבין יוה"כ"פ להושענא רבא היא בענין אהבת הבריות. נצטוונו להקריב בימי הסוכות שבעים פרים כנגד שבעים אומות, והענין בזה הוא שנתפלל בעד קיומם שלא יישמם העולם מהם. נצייר רגע במחשבתנו כמה קשה עבודה זו להתפלל בעד שונאינו שיישארו בחיים. לו היו באים ומבקשים מאתנו שנתפלל בעד האשכנזים (הגרמנים) שלא יימחו מן העולם, לכאורה זה דבר שאי אפשר. בכדי שיוכל האדם להתפלל עליהם באמת, צריך שתהיה בקרבו מדה גדולה ועצומה של אהבת הבריות. ובוודאי שאהבה זו היתה נדרשת בשעת הקרבת הפרים, ואילו לא היתה האהבה אמיתית היה הקרבן פסול, שאין זה "לרצונו". בכזו בחינה עמדו כלל ישראל אחרי יום הכיפורים - עד כמה יש להם אהבת הבריות עד שיכלו להקריב קרבנות בעד קיומם.

עוד עבודה בענין אהבת הבריות רואים במצות ארבעת המינים. אמרו חז"ל שארבעת המינים הם כנגד ארבע כיתות שיש בכלל ישראל. האתרוג יש בו טעם וריח

כנגד אלו שיש בהם תורה ומעשים טובים; לולב יש בו טעם ואין בו ריח כנגד אלו שיש בהם תורה ואין בהם מעשים טובים; הדס יש בו ריח ואין בו טעם כנגד אלו שיש בהם מעשים טובים ואין בהם תורה; ערבה אין בה טעם ואין בה ריח כנגד אלו שאין בהם לא תורה ולא מעשים טובים. וצוותה התורה שיקשרו אלו הארבע מינים יחד ויעשו אגודה אחת ואם יחסר מין אחד מהם, ואפילו הערבה, אין כאן כלל מצוה, אלא צריך שיעשו כולם אגודה אחת. [ואדרבה אנו רואים שבאתרוג החמירה התורה בהלכותיו יותר מבערבה, שאילו אתרוג אם נחסר ממנו מה - פסול אע"ג שכמעט כולו שלם, ואילו בערבה - הכשירה התורה אפילו בעלים אחדים. וללמדנו, כי אדרבה מהשלם נדרשת כל השלמות, ואם תחסר נקודה אחת כבר הוא פסול, אבל ממי שאינו שלם אין נדרש כל כך]. ונוכל ללמוד מזה שצריך אדם לבטל את האנוכיות שלו, ושלא יחשוב בעצמו שאינו מתאים להדבק באלו שאינם בני מעלה כמותו מחשש שמא לא תהיה ניכרת מעלתו. וזו העבודה המוטלת עלינו לחזק את ענין אהבת הבריות בקרבנו.

ואגב רואים אנו דבר פלא, כי לכאורה יקשה למה לא הכשירה תורה ב' מינים אלו לבד - אתרוג וערבה, ואדרבה אם יתחבר האתרוג עם הערבה יש בזה הוראה על אחדות, שלמרות השוני הגדול ביניהם - מתאחדים כאחד. אמנם יש לומר שקל יותר לאדם השלם להדבק עם מי שאין בו לא תורה ולא מעשים טובים מלהדבק עם מי שיש עמו תורה או מעשים טובים לחוד. כי קל לאדם לחשוב שלא יאבד ממדרגתו אילו יידבק למי שאין בו כלום, שהרי ההבדל ביניהם יהיה ניכר וגלוי לכל, אך אם יידבק עם מי שיש בו תורה או מעשים טובים לחוד - שבדבר אחד דומה לו, יבואו לטעות ביניהם ולהחשיבם באותה המדרגה. לכן צוותה התורה לאגוד כולם יחד, וכל זה כדי להגביר אהבת הבריות. ונדרש לזה שיהא האדם מלא מידות טובות. אלו הן שתי דוגמאות שניתן לראות מהם כי בימים אלו צריך לעבוד על עניין אהבת הבריות שבקרבנו.

ומאחר שמצינו שימים אלו הם ימים בהם נבחן האדם, בהכרח שגזר דינו יכול להשתנות. ויש לבאר המהלך בזה איך ישתנה גזר הדין אחר שכבר נחתם ביום הכיפורים.

והנה מצינו אופן שעומד אדם למבחן למרות דאי אפשר לשנות את גזר הדין. נחלקו בגמרא (ראש השנה טז, א) אם משפט האדם הוא בכל שנה או בכל שעה או אפילו בכל רגע. והמסקנא כי הכל אמת. יש דין אפילו בכל רגע וכמו שכתוב "לרגעים תבחננו". ואף בזה יש להבין איך המהלך, שהרי מי שכבר נפסק דינו בראש השנה לשנה טובה איך, ישתנה גזר דינו?

והביאור בזה על פי מה שמביאה הגמרא (שם יז, ב): "עיני ה' אלקיך בה - עתים לטובה עתים לרעה. עתים לטובה כיצד? הרי שהיו ישראל רשעים גמורין בראש השנה,

ופסקו להם גשמים מועטים, לסוף חזרו בהן. להוסיף עליהן - אי אפשר, שכבר נגזרה גזרה. אלא הקדוש ברוך הוא מורידן בזמן על הארץ הצריכה להן, הכל לפי הארץ. עתים לרעה כיצד? הרי שהיו ישראל צדיקים גמורין בראש השנה, ופסקו עליהן גשמים מרובין. לסוף חזרו בהן, לפחות מהן - אי אפשר, שכבר נגזרה גזרה. אלא הקדוש ברוך הוא מורידן שלא בזמן על הארץ שאינה צריכה להן."

וכבר ביארנו בע"ה שהגשמים הם הוראה על כל הטוב שנשפע לאדם כי כל השפע נמצא בגשם, וכמו שמובא בגמרא לענין גשמים כן הוא לכל ענייני הטוב. כגון אם נגזר לאדם בראש השנה שיהיו לו הרבה מעות, בוודאי אי אפשר לשנות הגזירה, אלא שאם ברגע זה שנידון ["לרגעים תבחננו"] אינו ראוי לזה, לא יהנה מזה. וכן הוא בכל הטובות. ובאמת כל ספר קהלת מלא מזה שיש אשר יש לו הרבה עושר ואינו שולט על העושר. וכן להיפך, אם נכתב לו מיעוט מזונות ועכשיו לפי הבחינה הוא ראוי להרבה, הרי הברכה בתוך מעיו "ואכלת ושבעת" שנתברך במעיו.

אמנם מהלך זה הוא כלפי מה שהאדם נידון בכל רגע אחר שגזר דינו מתחילת השנה אין יכול להשתנות, אבל נראה דקודם הושענא רבה עדיין יכול גזר הדין להשתנות וכמו שאנו רואים במלכותא דארעא, כי אפילו אחר המשפט ואחר גזר הדין כל עוד לא יצא הפסק לשלוחים להפרע ממנו יש עוד מקום לשנות הדין. וכן הוא ממש במלכותא דרקייעא, כל זמן שלא נמסר הפסק לשלוחים להפרע ממנו עדיין יש מקום לשנות הדין. ואף שבוודאי הוא קשה יותר מקודם שנכתב הגזר דין, כי בתחילה הוא הולך בדרך ישר ועכשיו שכבר נגזר הדין הרי הוא כהולך בדרך עקלקלות, אבל עוד יש דרך ולא אבדה תקוה.

אשרי מי שזכה בדין בראש השנה שהוא בדרך הישר, ואפילו ח"ו לא זכה, לא אבדה תקוה כי עד הושענא רבה אם אך יעמוד בבחינה, אפשר לו לזכות בדין.

רבי מיכל יהודה ליפקוביץ זצ"ל
ראש ישיבת פוניבז' לצעירים, בני ברק

פניני חינוך

הוצאת החכמה

ענייני חינוך והדרכה לתורה

הוצאת החכמה

בפתיחת זמן קיץ (תשנ"ט) אמר בתחילת השיעור: "ברוכים הבאים בשם ה'. למרות שלא יצא לנו להיפגש במשך הזמן של בין הזמנים, אבל אנו מקווים שזה לא היה הפסק".

"ידוע שהצמיחה של כל דבר תלויה לפי ההשרשה הראשונה. ולפי מה שמכשירים את הקרקע ע"י חרישה להוציא את הקוצים ולנקות את המקום, בזה תלויה ההצלחה. תחילת הזמן היא תחילת ההשרשה. הרבה הרבה תלוי באיזו החלטה מגיעים לישיבה, באיזה חשבון הנפש, באיזו בקשה מהקב"ה, וכמו שהגמ' בנדה אומרת "אלא יבקש רחמים ממי שהחכמה שלו" (נדה ע, ב). ה"יבקש רחמים" זו ההצלחה של התורה, וכמו שנאמר: "כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה" (משלי ב, ו). אין אדם לוקח החכמה מעצמו אלא מקבל מאת ה'. גם מי שנולד עם כישרונות צריך לקבל מתנה זו של חכמה, דעת ותבונה. כמובן שלמתנה זוכים רק אם המקבל עושה נחת רוח לנותן, שעל ידי זה יש חשק לנותן לתת המתנה. הנחת רוח להקב"ה זו ההחלטה של האדם. לכן צריך כל אחד להחליט לבוא לתפילה בזמן, לעמוד על המקום, להתפלל מתוך בקשה, לשמור על הסדרים, לכבד את הרבנים, להכיר את התועלת שמקבלים מהרב, לכבד אחד את השני, להעריך אחד את השני, וללמוד חזק, להכין את השיעור, להקשיב טוב, להשתדל להבין את מה ששומעים ולהשתדל לחזור על מה ששומעים. זו היא ההשרשה הראשונה - ההחלטה".

"בתפילת 'אהבה רבה' שאנו מתפללים בכל יום, כשמתבוננים במילים, הרי זו התפילה הכי גדולה שהכל כלול בה - ללמוד וללמד לשמור ולעשות וכו'. ואחר כל הבקשות עוד מבקשים "והאר עינינו בתורתך". וצריך להבין, וכי נשאר עוד מה לבקש, הרי כבר בקשו הכל? כפי הנראה, הארת עיניים זו דרגה מעבר לכל ההשגות - כשיש הארת עיניים זוכים הרבה יותר לקנות קניין אמיתי בדברי התורה. וזה מבקשים בכל

* נתקבל מאת תלמידו ומקורבו הרב אהרן גד קרלינסקי שליט"א.